

Wydział Pedagogiczny

u. Mokotowska 16/20
00 56 Warszawa, Poland
tel: 22 629 34 04, 22 553 08 18
fax: 22 629 89 79
e-mail: pedagog@pedagog.uw.edu.pl

Katolicki Uniwersytet Lubelski Jana Pawła II
Dziekanat Wydziału Nauk Społecznych

Wpł.
dnia

2022 -05- 23

Znak

UNIWERSYTET WARSZAWSKI

Dr hab. prof. ucz. Małgorzata Żytko
Wydział Pedagogiczny UW
mzytko@uw.edu.pl
tel.602291210

Warszawa, 12.04.2022

**Recenzja dorobku naukowego, dydaktycznego oraz organizacyjnego
dr Barbary Jadwigi Borowskiej, w postępowaniu o nadanie stopnia doktora
habilitowanego w dziedzinie nauk społecznych, w dyscyplinie pedagogika, przygotowana
dla Rady Doskonałości Naukowej, prowadzonym w Instytucie Pedagogiki KUL**

I. Podstawa formalno-prawna recenzji

Niniejsza recenzja została sporządzona w związku z decyzją Rady Doskonałości Naukowej z dnia 21.02.2022 roku w sprawie powołania komisji habilitacyjnej w postępowaniu habilitacyjnym dr Barbary Jadwigi Borowskiej. Podstawą prawną sporządzenia recenzji jest ustawa z dnia 14 marca 2003 r. o stopniach naukowych i tytule naukowym oraz o stopniach i tytule w zakresie sztuki (Dz.U z 2017 r., poz. 1789, tekst ujednolicony ze zm.) oraz rozporządzenie Ministra Nauki i Szkolnictwa Wyższego z dnia 1 września 2011 r. w sprawie kryteriów oceny osiągnięć osoby ubiegającej się o nadanie stopnia doktora habilitowanego (Dz.U. z 2011 r., nr 196, poz. 1165) w związku z art. 179 ustawy z dnia 3 lipca 2018 r. Przepisy wprowadzające ustawę – Prawo o szkolnictwie wyższym i nauce (Dz.U. z 2018 r., poz. 1669, tekst ujednolicony ze zm.)

II. Sylwetka zawodowa Habilitantki

Pani dr Barbara, Jadwiga Borowska ukończyła studia magisterskie w 1992 w zakresie filologii polskiej ze specjalnością nauczycielską na Wydziale Polonistyki Uniwersytetu Warszawskiego.

Wcześniej w latach 1983- 1985 pracowała jako nauczycielka wychowania przedszkolnego i wychowawca w szkole podstawowej oraz ośrodku szkolno-wychowawczym, a także nauczycielka języka polskiego i wiedzy o kulturze oraz doradczyni metodyczna w różnych ośrodkach miejskich. W 1992 roku uzyskała stopień awansu zawodowego-nauczyciel mianowany, a w 2001 nauczyciel dyplomowany i kontynuowała pracę zawodową w szkolnictwie do 2012 roku.

Studia doktoranckie Habilitantka odbywała w latach 2004-2009 w Instytucie Kultury Polskiej UW oraz w Uniwersytecie w Sorbonie. W 2011 roku uzyskała tytuł doktora nauk humanistycznych w zakresie kulturoznawstwa w Instytucie Kultury Polskiej, Wydziału Polonistyki UW. Jej praca doktorska była zatytułowana: *Zainteresowania czytelnicze i kulturalne młodzieży liceów ogólnokształcących na przykładzie byłego województwa radomskiego oraz liceów francuskich w regionie Ile-de -France (2005-2008)*.

Habilitantka zdobyła także dodatkowe kwalifikacje zawodowe takie jak: studia podyplomowe zarządzania oświatą, licencję w zakresie glottodydaktyki uprawniającą do prowadzenia zajęć we wczesnej edukacji według koncepcji Prof. B. Roślawskiego.

Kolejnym etapem aktywności zawodowej Habilitantki stało się szkolnictwo wyższe, pracowała jako wykładowca, asystent a potem adiunkt w Katolickim Uniwersytecie Lubelskim. W latach 2011-2014 była zatrudniona w Katedrze Edukacji Literackiej i Teatralnej, a później w Katedrze Biografistyki Pedagogicznej, Wydziału Nauk Społecznych, a od 2018 roku do chwili obecnej w Katedrze Pedagogiki Chrześcijańskiej i Biografistyki Pedagogicznej.

W dorobku naukowym Pani B.J. Borowskiej przed uzyskaniem doktoratu jest 8 publikacji, natomiast po doktoracie 38, w tym 2 samodzielne monografie, 4 współredagowane, artykuły w czasopismach w języku polskim oraz angielskim i francuskim.

Liczba cytowań w google scholar od 2017 roku 7, a wszystkich 9 (w tym 2 autocytowania)

Aktywność naukowa Habilitantki jest rozproszona tematycznie. Duża część artykułów skoncentrowana została na zagadnieniu uczestnictwa w kulturze młodzieży szkół średnich, w szczególności w zakresie czytelnictwa, aspiracji edukacyjno- zawodowych, nowych mediów, czasu wolnego, w kontekście porównania doświadczeń młodzieży polskiej i francuskiej.

Drugim obszarem tematycznym jest zagadnienie wykorzystania w praktyce edukacji przedszkolnej koncepcji grottodydaktycznej Prof. Roślawskiego oraz badanie efektywności tego podejścia do elementarnej nauki czytania w porównaniu do metody analityczno-

syntetycznej. W tym obszarze sytuują się też publikacje dotyczące edukacji wczesnoszkolnej i przedszkolnej w doświadczeniach polskich i międzynarodowych.

Wśród tematyki publikacji Habilitantki jest też artykuł porównujący system fonologiczny języka polskiego i francuskiego, dotyczący korekty artykulacji samogłosek przez dzieci w klasach dwujęzycznych z językiem francuskim, z wykorzystaniem metody verbo-tonalnej. Poza tym tematyka wspierania szkół polonijnych w promowaniu języka polskiego, wykorzystanie dramy w edukacji czy rola bibliotek w środowisku lokalnym.

Habilitantka jest aktywna w działaniach naukowych w kontekście międzynarodowym. Współpracuje z ośrodkami akademickimi w kilku krajach w Europie zachodniej i wschodniej, w tym w szczególności we Francji. Uczestniczyła po doktoracie w 35 konferencjach naukowych z referatami, w tym 14 zagranicznych. Współorganizowała także wiele konferencji i seminariów w Polsce i w Paryżu. Kieruje od 2019 polskim zespołem realizującym międzynarodowy projekt badawczy w ramach programu Erasmus+KA202. Pracowała też jako wykonawca w 4 projektach NCBiR.

Odbyła też 3 miesięczny staż naukowy na Uniwersytecie w Sorbonie w Paryżu, prowadziła seminaria dla młodych naukowców w stacji PAN w Paryżu. Habilitantka 12 razy była też na krótkich stażach w ramach mobilności pracowników naukowych w programie Erasmus+. Poza tym jest członkinią jednostki badawczej w Instytucie Katolickim w Tuluzie. Za swoją działalność została nagrodzona przez Rektora Katolickiego Uniwersytetu w Angers we Francji.

Odbyła też roczny staż naukowy w ośrodku akademickim w Polsce – w Akademii Pedagogiki Specjalnej. Poza tym aktywnie działa w stowarzyszeniach i organizacjach naukowych międzynarodowych i krajowych.

Pani dr Barbara Borowska jest intensywnie zaangażowana w działalność dydaktyczną i organizacyjną w Instytucie Pedagogiki KUL. Prowadzi szereg zajęć dla studentów kierunku pedagogika, pedagogika przedszkolna i wczesnoszkolna oraz pedagogika specjalna. Dba o wdrażanie koncepcji Prof. Rocławskiego do kształcenia kandydatów na nauczycieli. Była promotorką 15 prac licencjackich. Przez dwa lata sprawowała funkcję koordynatorki programu Erasmus+ w Instytucie Pedagogiki i rozwijała sieć współpracy z wieloma ośrodkami akademickimi w Europie.

Pani dr B. Borowska działa też bardzo aktywnie społecznie, współpracuje z Polonią na Wschodzie oraz Związkiem Polaków we Francji, angażuje się też w aktywności w środowisku lokalnym, jest również w gronie ekspertów MEiN

Habilitationka jest aktywna i zaangażowana w obszarze wymiany naukowych doświadczeń w dość zróżnicowanych obszarach tematycznych. Warto jednak zwrócić uwagę na fakt, iż w ciągu 10 lat po uzyskaniu doktoratu opublikowała jeden artykuł naukowy w punktowanym czasopiśmie „Edukacja Ustawiczna Dorosłych” oraz żadnego artykułu z badań własnych lub analiz dotyczących problematyki wczesnej edukacji i wychowania. Ukazały się 2 teksty (poza wymienionym powyżej) w języku angielskim w „Roczniku SNPL” (Stowarzyszenie Naukowców Polaków Litwy) oraz w „Kalba ir Kontekstai” (Język i Konteksty) czasopisma Litewskiego Uniwersytetu Nauk Pedagogicznych Wydziału Filologicznego. Niestety oba czasopisma nie są punktowane. W czasopiśmie wyżej punktowanym, czyli w „Rocznikach Pedagogicznych” TN KUL ukazały się tylko sprawozdania z konferencji. Natomiast problematyka badań uznana za główne osiągnięcie naukowe Habilitationki, a więc nauka czytania w edukacji przedszkolnej i wczesnoszkolnej nie znalazła odzwierciedlenia w artykułach w czasopismach. Niepokojący jest także bardzo niski wskaźnik cytowań dorobku naukowego, który pośrednio stanowi dość ważny wyznacznik zainteresowania środowiska naukowego podejmowaną w publikacjach Pani B. Borowskiej problematyką badań i analiz.

III. Ocena głównego osiągnięcia naukowego wskazanego przez Habilitationkę – monografii B. Borowskiej *Kształtowanie umiejętności czytania w edukacji przedszkolnej. Studium porównawcze metod analityczno-syntetycznej i glottodydaktyki*. Wydawnictwo KUL 2021

Monografia Habilitationki dotyczy obszaru tematycznego, który wiąże się z jej zainteresowaniem glottodydaktyką, a w szczególności koncepcją nauki czytania i pisania we wczesnej edukacji opracowaną przez Prof. B. Rocławskiego. Habilitationka uzyskała też kwalifikacje do pracy w przedszkolu i szkole z wykorzystaniem tego autorskiego programu. Podjęcie tej tematyki wynika z wcześniejszych doświadczeń zawodowych i etapu pracy w szkolnictwie, natomiast nie jest wsparte analizami empirycznymi i teoretycznymi podstaw nauki czytania i pisania w

przedszkolu. Publikacje wcześniejsze dotyczą podejścia glottodydaktycznego do języka ojczystego, mają charakter promujący koncepcję Prof. Rocławskiego.

Monografia składa się z 8 rozdziałów, w pierwszych czterech znalazła się analiza podstaw teoretycznych problematyki nauki czytania w przedszkolu, zaś rozdziały od 5 do 8 prezentują założenia metodologiczne podjętych badań, których celem było porównanie efektywności w edukacji przedszkolnej metody analityczno-syntetycznej oraz glottodydaktyki B. Rocławskiego. Po opisie wyników badań zostały zamieszczone wnioski na temat procesu opanowywania umiejętności czytania przez dzieci kształcone wymienionymi metodami. Monografię zamyka zakończenie, bibliografia, spis wykresów, spis tabel, aneksy oraz obszerny abstrakt w języku angielskim. Monografia liczy 430 stron. Recenzentami tej publikacji byli: Prof. B. Rocławski oraz dr hab. E. Rostańska. W tym miejscu nasuwa się wątpliwość dotycząca roli Prof. B. Rocławskiego jako recenzenta. Jest on twórcą analizowanej koncepcji nauki czytania i trudno uznać go za w pełni bezstronnego recenzenta problematyki stanowiącej główny przedmiot badań. Powstała więc dość niezręczna sytuacja, w której jeden z recenzentów staje się niejako „sędzią we własnej sprawie”. Nie wyklucza to oczywiście roli Prof. Rocławskiego jako konsultanta treści tej publikacji, ale recenzentem książki powinna zostać osoba „neutralna” w kontekście podjętej problematyki.

Część pierwszą monografii tworzą 4 rozdziały:

- Nauka czytania w przedszkolu w latach 1970-2020 w unormowaniach prawnych
- Dojrzałość szkolna dzieci w zakresie nabywania umiejętności czytania
- Wyznaczniki umiejętności czytania w edukacji przedszkolnej
- Założenia i metody nauki czytania w przedszkolu

Habilitantka rozpoczyna analizę od opisanego regulacji prawnych, związanych z dokumentami obejmującymi treści programowe dla edukacji przedszkolnej poczynając od 1970 roku. Charakteryzuje poszczególne elementy obowiązującego w tym czasie ogólnopolskiego programu, jednolitego dla wszystkich placówek przedszkolnych. Wskazuje na fakt, że to wówczas wyodrębniono dwa etapy edukacyjne: pierwszy związany z rozwijaniem gotowości do nauki czytania oraz drugi, czyli właściwą naukę tej umiejętności. Charakteryzuje poszczególne rodzaje umiejętności dotyczących wprowadzania dzieci do czytania, jakie eksponowano w programie obowiązującym do lat 90-tych ubiegłego wieku oraz zalecenia w zakresie metod pracy z 6-latkami, eksponujące podejście do uczenia się przez zabawę. Na

stronie 31 monografii, w podsumowaniu tego okresu w podejściu do nauki czytania, znalazło się takie zdanie: *Z powyższej analizy wynika, że do lat 90. XX wieku nauczyciele przedszkola korzystali z jednego programu nauczania obowiązującego w całej Polsce w zakresie edukacji przedszkolnej. Taka koncepcja programowa była bardzo dobrym rozwiązaniem ze względu na możliwość porównania efektywności kształcenia, dotyczyła wyłącznego monopolu państwa na podręczniki szkolne, a kształcenie nauczycieli odbywało się na podobnych zasadach.* Ten komentarz Autorki jest dość trudny do interpretacji, bowiem nie zawiera pogłębionej analizy kontekstu społeczno-politycznego i uwarunkowań funkcjonowania edukacji przedszkolnej. W dalszych częściach tego rozdziału znajduje się zasygnalizowanie opisu wybranych zmian w zakresie dokumentacji prawnej i regulacji resortu edukacji w związku z Ustawą o systemie oświaty, wprowadzoną w 1991 roku i powstaniem dokumentów tworzących podstawę programową edukacji przedszkolnej oraz otwarciem możliwości wyboru spośród zaakceptowanych przez MEN autorskich programów edukacji przedszkolnej. Habilitantka podkreśla też, że w tym czasie przeniesiono proces rozpoczynania nauki czytania do przedszkola, do grupy 6-latków ze względu na duży zasób treści przewidzianych w programie dla edukacji wczesnoszkolnej.

W podsumowaniu i komentarzach do opisu wprowadzanych zmian pojawiają się uproszczenia, np. *Czytanie w minimum programowym zostało potraktowane łącznie z pisaniem i chociaż umiejętności te różnią się w sposób znaczący, to jednak metodyczna poprawność wskazywałaby na to, aby pisanie odbywało się bezpośrednio po śladach czytania.* (s.33). Tak sformułowane zdanie powoduje, że pojawiają się wątpliwości na temat stanowiska Habilitantki na temat współczesnych koncepcji psychologicznych i pedagogicznych, analizujących relacje między czytaniem i pisaniem. Już od dość dawna uzasadnia się badaniem możliwość wprowadzania równolegle tych umiejętności, a czytanie może odbywać się także po próbach pisania. Stwierdzenie o nakazie metodycznej poprawności w tym zakresie powinno mieć określone podłoże teoretyczne, aby zinterpretować ten zapis w podstawie programowej. Warto wspomnieć, że w owym czasie rzeczywiście panował taki pogląd, że pisanie powinno się odbywać na śladach czytania, ale współczesne badania zweryfikowały to podejście. Czytelnik monografii habilitantki może mieć zatem wątpliwości, jakie jest rzeczywiste zdanie Autorki i na jakiej podstawie sformułowane.

Analizując rozdzielenie nauki czytania i pisania na skutek wprowadzenia reformy szkolnictwa Habilitantka wyjaśnia, że rezygnacja z pisania w przedszkolu, rozumianego tylko w jeden sposób - ćwiczenie pisania liter - była uzasadniona względami ograniczeń w rozwoju małej

motoryki u dzieci oraz wyposażeniem przedszkola (zbyt małe krzeselka i stoliki do pisania). To kolejne dość zaskakujące stwierdzenie, które jest sformułowane w charakterze opinii Habilitantki.

Odnosząc się do regulacji związanych ze zmianami w edukacji przedszkolnej na początku XXI wieku dr Borowska podkreśla, że *Kształtowanie umiejętności czytania i pisania zajmuje centralne miejsce w pierwszym roku nauki szkolnej. Chodzi bowiem o to, aby mali uczniowie jak najszybciej mogli korzystać z informacji znajdujących się w ich podręcznikach i zeszytach ćwiczeń, a także nauczyli się zapisywać podawane im informacje* (s.40). Ten komentarz stanowi przykład powierzchownego podejścia do podjętej problematyki celu i funkcji edukacji w zakresie rozwijania umiejętności czytania na etapie edukacji wczesnoszkolnej.

Teoretyczna część monografii Pani B. Borowskiej ma charakter deskryptywny, sprawozdawczo-opisowy. Jest to przegląd zmian w zakresie ustaw, rozporządzeń, podstaw programowych i programów nauczania, wprowadzanych do edukacji przedszkolnej w ciągu ostatnich 50 lat, ze zwróceniem uwagi na to, czy nauka czytania jest obecna w przedszkolu, czy dopiero w szkole. Poza tym Autorka opisała pojęcie czytania w ujęciu pedagogicznym, scharakteryzowała wybrane metody i programy autorskie nauki czytania obecne w praktyce edukacji przedszkolnej

Brakuje jednak sprobmatyzowania podjętych zagadnień, krytycznego podejścia i pogłębionej analizy problematyki nauki czytania w aspekcie pedagogicznym i psychologicznym. Nie znalazłam też usytuowania tematyki rozwijania umiejętności czytania w kontekście najnowszych doświadczeń i badań międzynarodowych.

Część badawczą pracy tworzą 4 rozdziały, które zawierają prezentację metodologii badań, wyniki badań umiejętności czytania w perspektywie porównawczej oraz wnioski. Celem podjętych badań przez Habilitantkę było porównanie efektywności w opanowaniu umiejętności czytania przez dzieci w wieku przedszkolnym, kształcone z wykorzystaniem metody analityczno-syntetycznej E. F. Przyłubskich i metody glottodydaktycznej B. Rocławskiego

Podjęty temat badań zasługuje na uwagę, bowiem brakuje tego rodzaju analiz w polskiej pedagogice w obszarze wczesnej edukacji. Warto jednak zaznaczyć, że wymaga on niezwykle starannego podejścia do przygotowania projektu badawczego, uwzględnienia wielu czynników, które mogą mieć wpływ na uzyskane efekty. Autorka badań dokonała porównania metod nauki czytania uwzględniając następujące wskaźniki ich efektywności : pamięć fonetyczną, syntezę

wyrazową, znajomość liter, tempo i technikę czytania oraz rozumienie czytanego tekstu. Uwzględniła w analizie uzyskanych wyników zmienne pośredniczące takie jak: płeć badanych, długość okresu uczęszczania do przedszkola, wykształcenie rodziców, środowisko zamieszkania. Badania porównawcze umiejętności czytania wymienionymi dwiema metodami zostały przeprowadzone w grupie 260 dzieci (porównywalna liczba chłopców i dziewcząt) 6-letnich uczęszczających do przedszkoli w województwie lubelskim i mazowieckim. Badania zrealizowano w 13 przedszkolach, objęto nimi także 26 nauczycielek: 16 pracujących metodą analityczno-syntetyczną Przyłubskich oraz 10 metodą glottodydaktyczną. Zrealizowano je w latach 2017-2018 w dwóch częściach – w styczniu i czerwcu dokonując w ten sposób porównania przyrostu umiejętności w wymienionych powyżej kategoriach.

Do części metodologicznej badań opisanych w publikacji można sformułować następujące uwagi:

- Brakuje wyjaśnienia dlaczego właśnie te województwa są obecne w badaniach i w jaki sposób został dokonany wybór placówek przedszkolnych, poza kryterium stosowanej metody nauki czytania. Czy placówki były losowane, czy może dobór był celowy i decydowały względy dostępności? Wymienione zostały trzy rodzaje środowiska: duże miasto, średniej wielkości i małe miasto. Do dużych miast zaliczono Warszawę ale także Lublin, to nie są środowiska o porównywalnej liczbie mieszkańców.

-W opisie wskaźników charakteryzujących strukturę społeczną dzieci uczęszczających do badanych przedszkoli zwraca uwagę fakt, że we wszystkich placówkach uczestniczących w badaniu była przewaga rodziców z wyższym wykształceniem, nie zadbano więc o większe zróżnicowanie statusu społeczno-ekonomicznego. W grupie przedszkoli pracujących z metodą Rocławskiego praktycznie nie było dzieci z rodzin o niższym SES rodziców, podczas gdy w grupie placówek z metodą glottodydaktyczną ponad 8% rodziców miało podstawowe/zawodowe wykształcenie. Wśród analiz statystycznych zaprezentowanych w opisie wyników nie zastosowano podejścia, które wyodrębniłoby oddziaływanie na opanowanie umiejętności czytania bardzo istotnego czynnika, jakim jest poziom wykształcenia rodziców, na co wskazują wszystkie badania tej problematyki.

- Przedszkola wybrane do badań, oprócz wymienionych metod nauki czytania, które nie zostały jednak dokładniej scharakteryzowane, stosowały także inne metody i programy działania, np. plan Daltoński, koncepcję edukacyjną Froebela, dodatkowe programy edukacji językowej, np. Metoda odmienna nauki czytania I. Majchrzak, Symultaniczno-sekwencyjna J. Cieszyńskiej-

Rożek czy Dobrego Startu M. Bogdanowicz. Czy kontrolowano w jakiś sposób oddziaływanie tych czynników? Jakie dokładnie kryteria musiały spełnić te placówki, aby móc być zakwalifikowane do badań?

- Wątpliwości budzi też dobór technik i narzędzi badawczych do diagnozowania efektywności porównywanych metod nauki czytania. Zostały one wprawdzie dokładnie opisane, brakuje jedynie charakterystyki arkusza obserwacji. Natomiast warto zwrócić uwagę, że arkusz do badania pamięci fonetycznej został opracowany na podstawie koncepcji B. Ročławskiego. Jak podkreśla Autorka książki: *Na potrzeby użycyego w badaniach narzędzia przyjąłam samogłoski z systemu fonologicznego opisanego przez B. Ročławskiego* (s. 157). Podobnie arkusz do badania syntetyzowania wyrazów z fonemów, czy arkusz do badania tempa i techniki czytania pochodzi z koncepcji Prof. Ročławskiego. Przypomnijmy, że w koncepcji Prof. Ročławskiego alfabet zawiera 44 litery. Zatem doświadczenia dzieci w zakresie rozwijania umiejętności czytania metodą glottodydaktyki są odmienne niż dzieci mających doświadczenia z metodą analityczno-syntetyczną. Nasuwa się więc dość logiczny wniosek, że narzędzia wykorzystane do badań mają jednostronny charakter, łączą się ściśle tylko z jedną z metod nauki czytania, metodą glottodydaktyczną.

- Konieczne jest też zwrócenie uwagi na fakt, który podkreśla Habilitantka w swojej pracy, że czas trwania aktywności związanych z wprowadzaniem umiejętności czytania różni się dość zasadniczo w obu koncepcjach. Dzieci uczone czytania metodą glottodydaktyczną podejmują tę działalność od początku pobytu w przedszkolu, więc to jest okres 3,4 lat, podczas gdy nauka czytania metodą analityczno-syntetyczną odbywa się w grupie 6 latków, w ostatnim roku pobytu dzieci w przedszkolu.

Wyniki zaprezentowanych badań zostały poddane starannej analizie statystycznej, która wykazuje wzrost poziomu umiejętności czytania w wymienionych przez Autorkę rodzajach wskaźników. Z jednej strony następuje wzrost umiejętności dzieci w zakresie czytania w kontekście obu koncepcji, w porównaniu z początkowym badaniem, ale znacznie intensywniejszy przy porównaniu obu metod na korzyść metody glottodydaktycznej. Ten wynik nie dziwi w kontekście wymienionych wcześniej uwarunkowań przeprowadzonych badań. Habilitantka analizując wyniki badań dotyczące pamięci fonetycznej podkreśla, że *do rozwoju pętli fonologicznej korzystniejsze jest rozpisanie procesu umiejętności czytania na czas dłuższy, tak jak to jest w glottodydaktyce B. Ročławskiego*. (s. 209)

Główna konkluzja z przeprowadzonych przez Panią B. Borowską badań koncentruje się na zwróceniu uwagi na fakt, że przygotowanie do nauki czytania i rozwijanie tej umiejętności powinno trwać znacznie dłużej niż tylko rok, a to można zrealizować wprowadzając takie metody jak Prof. Rocławskiego. Poza tym konieczne jest znacznie lepsze przygotowanie nauczycieli od strony lingwistycznej i polonistycznej. Natomiast nie wspomina nic o podejściu pedagogicznym do tak długotrwałego procesu przygotowywania do czytania.

Habilitantka w projekcie badań i analizie wyników zwraca głównie uwagę na techniczną stronę opanowania umiejętności czytania przez dzieci w wieku przedszkolnym. Niewiele miejsca poświęca na czytanie jako umiejętność, którą można konstruować w interakcji społecznej, mającej wymiar komunikacyjny oraz semantyczny. Taka dyskusja uzyskanych wyników byłaby niezwykle ważna w podsumowaniu pracy, w kontekście koncepcji psychologicznych, eksponujących konstruktywistyczne podejście do umiejętności czytania i aktywną postawę dzieci jako współtwórców tej umiejętności.

Zaprezentowana w monografii B. Borowskiej *Kształtowanie umiejętności czytania w edukacji przedszkolnej* metodologia badań zawiera dość podstawowe błędy związane z doбором próby do badań, opracowaniem kryteriów porównywania obu koncepcji nauki czytania, doбором technik badawczych. Nasuwają się więc wątpliwości dotyczące jakości uzyskanych wyników. Trudno bowiem oprzeć się przekonaniu, że zabrakło staranności w opracowaniu podstaw metodologicznych badań, które zapewniłyby obiektywność uzyskanych wyników. Znacznie trafniejszym rozwiązaniem byłoby zastosowanie podejścia metodologicznego w formule eksperymentu z grupami kontrolnymi, co pozwoliłoby starannie monitorować i analizować efektywność porównywanych metod nauki czytania. W opisanym w monografii modelu badań jest obecnych wiele czynników interweniujących, które nie pozwalają dostrzec rzeczywistego wpływu na umiejętność czytania analizowanych metod.

IV. Pozostałe osiągnięcia naukowe i publikacje Habilitantki

Wśród innych publikacji, jakie dotyczą edukacji wczesnoszkolnej, przedstawionych w dorobku Habilitantki znalazła się dwutomowa pozycja współredagowana przez Panią B. Borowską *Pedagogika wczesnoszkolna w Polsce i na świecie. Teoria i badania*. Jest to zbiór tekstów polskich i zagranicznych autorów na temat różnorodnych zagadnień związanych z rozwojem dzieci i wczesną edukacją oraz kształceniem nauczycieli w Polsce, Francji, Serbii, Włoszech, Libanie, Ukrainie, Izraelu, Słowacji. Ta publikacja zawiera zarówno analizy teoretyczne, np. zjawiska pogłębiania nierówności w systemie wczesnej edukacji we Francji,

jak i sprawozdania z badań, np. analiza znajomości podstaw geometrii przez nauczycieli przedszkoli i studentów kierunku nauczycielskiego w uczelni w Izraelu. Stanowi źródło zróżnicowanej wiedzy na temat wczesnej edukacji, z wyraźnie wyeksponowanym etapem edukacji przedszkolnej. Na podkreślenie zasługuje fakt obecności w tej publikacji autorów zagranicznych, pokazanie różnych perspektyw w patrzeniu na wczesną edukację. Natomiast brakuje nieco w tych dwóch książkach współredagowanych przez Habilitantkę sproblematyzowania doboru tekstów do poszczególnych rozdziałów wokół wspólnych zagadnień tematycznych. Czasem ma się wrażenie, że niektóre teksty są dołączone sztucznie, np. podrozdział poświęcony 40leciu istnienia Wydziału Edukacji Początkowej i Artystycznej w Uniwersytecie Iwana Franki we Lwowie w tomie *Pedagogika wczesnoszkolna w Polsce i na świecie. Teoria i implikacje praktyczne*. Tekst współautorski B. Borowskiej zamieszczony w jednym z tomów opisywanej publikacji ma charakter lingwistyczny, nie pedagogiczny, dotyczy szczegółowego zagadnienia korekty wymowy samogłoski w języku francuskim zgodnie z metodą werbo-tonalną.

Przedstawiona w dorobku Habilitantki monografia autorska *Uczestnictwo licealistów polskich i francuskich w kulturze. Studium empiryczne* obejmuje już odmienny obszar tematyczny zainteresowań naukowych B. Borowskiej i stanowi podsumowanie badań prowadzonych w Polsce i we Francji na temat zainteresowań czytelniczych i aktywności kulturalnej. Jest to interesujące studium porównujące wybrane grupy młodzieży w obu krajach, jednak bez możliwości uogólniania opisywanych wyników na większą populację, bowiem obejmowała celowo wybrane, dostępne w badaniach grupy młodzieży z obu krajów.

V. Aktywność dydaktyczna, organizacyjna i popularyzująca naukę

Pani B. Borowska jest bardzo intensywnie zaangażowana w działalność dydaktyczną w Instytucie Pedagogiki KUL. Prowadzi szereg wykładów, ćwiczeń, warsztatów obejmujących podstawy wiedzy o języku, kulturę języka polskiego, metodykę edukacji polonistycznej, literaturę dla dzieci i młodzieży, pedagogikę kultury. Większość z nich wiąże się z wykształceniem polonistycznym Habilitantki, Opracowała też wiele autorskich programów – sylabusów zajęć. Współtworzyła też program studiów dla kierunku pedagogika specjalna na KULu. Uczestniczy też w procesie rozwoju swoich kompetencji zawodowych, odbywając szereg szkoleń związanych z aktywnością dydaktyczną i naukową. Warto podkreślić jej zaangażowanie jako koordynatora programu wymiany zagranicznej studentów i nauczycieli akademickich w ramach programu Erasmus+. Sama także uczestniczyła aktywnie we współpracy zagranicznej, prowadziła wykłady na uczelni we Francji. Warto również

wspomnieć o zaangażowaniu w działalność społeczną w obszarze wspierania katolickiej Polonii we Francji, a także polskich nauczycieli pracujących na Litwie czy współpracę ze związkami Polaków we Francji oraz w Białorusi czy Ukrainie.

Konkluzja

Pani dr Barbara Borowska po uzyskaniu doktoratu kontynuowała aktywność naukową i dydaktyczną, co pozwala stwierdzić, iż w sposób znaczący zwiększył się jej dorobek publikacyjny. Jej wykształcenie polonistyczne ma jednak wpływ na tematykę podejmowanych analiz i badań prezentowanych w publikacjach monograficznych i w artykułach. Uważam, że jej dorobek publikacyjny jest zadawalający, choć podkreślenia wymaga jednak fakt, że w środowisku pedagogów, a w szczególności w obszarze pedagogiki wczesnoszkolnej nie jest osobą znaną ze swojego dorobku naukowego. Nie publikuje też w punktowanych czasopismach pedagogicznych z zakresu tej tematyki. Przejawem tego faktu jest śladowa liczba cytowań w google scholar w kontekście dość długiego już okresu aktywności naukowej. Natomiast analiza zaprezentowanej aktywności Pani dr Borowskiej w kontekście międzynarodowym zasługuje na uznanie, jest zaangażowana w wiele działań projektowych, współpracuje intensywnie z uczelniami w zachodniej i wschodniej części Europy. Szkoda jednak, że ta współpraca nie znalazła odzwierciedlenia w artykułach w czasopismach zagranicznych. Natomiast wykorzystwała Pani Doktor to doświadczenie w dwóch współredagowanych monografiach.

Główne osiągnięcie naukowe przedstawione w materiałach Habilitantki, a więc monografia autorska *Kształtowanie umiejętności czytania w edukacji przedszkolnej* nie spełnia moim zdaniem wymagań publikacji przygotowanej na podstawie dojrzałego metodologicznie projektu badawczego i nie wnosi znaczącego wkładu do dyscypliny pedagogika. Uzasadniają to następujące argumenty:

- projekt badań porównujących efektywność dwóch metod nauki czytania nie został przygotowany poprawnie metodologicznie, nie zadbano o obiektywizm realizowanych badań,
- popełniono błędy w doborze próby do badań, nie zostały sprecyzowane jasno kryteria wyboru,
- narzędzia wybrane do badań wiążą się wyraźnie z jedną z badanych metod nauki czytania,

- analiza problematyki rozwijania umiejętności czytania u dzieci w wieku przedszkolnym ma charakter bardziej polonistyczny niż pedagogiczny,
- konkluzja z badań, sprowadzająca się do stwierdzenia, że im dłużej dzieci są przygotowywane i uczą się czytać, tym lepiej opanowują tę umiejętność w zakresie techniki czytania, nie wznosi znaczącego wkładu w rozwój pedagogiki wczesnoszkolnej.

Biorąc pod uwagę cały dorobek naukowy dr Barbary Borowskiej przedstawiony do recenzji, ze szczególnym uwzględnieniem książki habilitacyjnej stwierdzam, że **Habilitantka nie spełnia wszystkich wymagań** ustawowych i nie wnosi wkładu w rozwój dyscypliny pedagogika, w dziedzinie nauk społecznych. W związku z tym **nie wnioskuję o nadanie dr Barbarze Borowskiej stopnia doktora habilitowanego.**

Dr hab. Małgorzata Żytka prof. UW

